

פרשת משפטים

נושא השבוע: ערבות הדדית

מה בפרשה

- **"ספר הברית"** - שורה של דינים שעל פי המסופר ניתנו גם הם על הר סיני, ומכונים במחקר המקרא "ספר הברית". קובץ חוקים זה כולל חוקי שחרור עבדים, דיני נפשות ונזקי גוף - דין מידה כנגד מידה, דיני גניבה ונזקי רכוש, דיני נזקים הנגרמים על ידי בהמות או אש, דיני השומרים, דין המפתה בתולה, חוקים שונים נגד מנהגי עובדי אלילים, דיני צדק בין אדם לחברו, ולבסוף מצוות על המועדים המקודשים וכן דיני השנה השביעית והיום השביעי.
- **טקס הדם** - על ידי העלאת הקורבנות וזריקת דמם נכרתה ברית בין העם ובין ה'.
- **הלוחות השניים** - משה מקבל את הלוחות הברית השניים.

נושא השבוע

בפסוקים מופיעים שני חוקים הלקוחים מתוך קובץ החוקים המכונה במחקר המקרא **"ספר הברית"**, אלו החוקים שעל פי התורה ניתנו בהר סיני. שני החוקים דנים בסיטואציה של **הלוואה לעני**, ולמעשה עוסקים **בהגנה** על החלשים בחברה. בכל חברה ניתן למצוא אנשים שנקלעו למצב כלכלי קשה ומנסים להתגבר עליו באמצעות הלוואה, אולם ההלוואה עלולה לגרום ללווה **להשתעבד למלווה**, אפילו עד כדי עבדות ממש. החוק הראשון אוסר על המלווה להיות **"נושה"** - לא לתבוע בחזקה את החוב, ואוסר על לקיחת ריבית היא **"נשך"**. החוק השני מגביל את זכותו של המלווה לקחת **משכון**. מדובר בלווה עני שאין לעוררו אלא בגד אחד (בגד עליון) המשמש אותו גם בלילה. אמנם מותר למלווה לקחת את השמלה, אך עליו **להשיב** לו אותה בלילה (כדי שלא יקפא מקור). הטרחה שבלקיחת הבגד והחזרתו עשויה לגרום למלווה **לוותר** על הבגד. האם מדובר בחוקים אלו בחזון או במציאות? לא ברור אם בחברה עירונית ניתן לקיימם. יש הרואים בהם שריד **לסולידריות החברתית** בחברה השבטית, ויש הסבורים כי מדובר **באידיאל חברתי**, ולא בחוק שהיה בעל תוקף משפטי.

פרשת

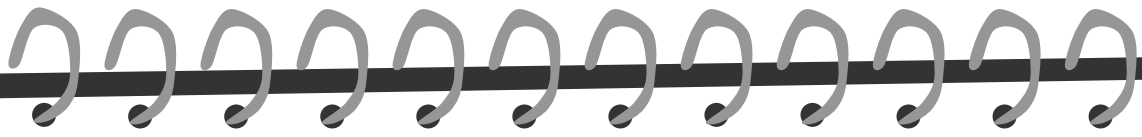
את הפסוק העוסק באיסור הריבית על ההלוואה הבינו חז"ל ובעיקבותיהם המפרשים **כחובה** לתת הלוואה, כמעין סוג של צדקה, ואפילו סוג **נעלה** של צדקה משום שהוא אינו מבייש כלל את מקבלה. רבינו בחיי מדרג בפירושו **שמונה מעלות** של צדקה והלוואה היא הנעלה מכולן, להלן חלק מהן:

1. נותן צדקה לעני ונותנה לו בעיבון. 2. שיתן לו פחות מן הראוי, בסבר פנים יפות. 3. שיתן לעני בידו קודם שישאל.
4. שיתן לעני וידע העני ממי נטל ולא ידע הנותן למי נתן. 5. שיתן וידע למי נתן אבל העני לא ידע ממי נטל. 6. שיתן צדקה לעני ולא ידע הנותן למי נתן ולא ידע העני ממי נטל. 7. הנותן לתוך קופה של צדקה שהיא צדקה הניתנת בחשאי שאין הנותן יודע למי נתן ואין הנוטל יודע ממי נטל. 8. המלווה מעות לעני. לפי שההלוואה גדולה מן המתנה, שהוא מחזיק בידו ואינו מתבייש בזה.

כדאי לציין כי **הרמב"ם** במשנה תורה מדרג אף הוא שמונה דרגות זהות כמעט לחלוטין ואף אצלו הדרגה הגבוהה ביותר היא **ההלוואה**.

ניתן לחלק לתלמידים את **"מעלות הצדקה"** - כל מעלה בפס נייר נפרד, ולבקש מהם לדרג את מעלות הצדקה לפי ראות עיניהם. ולאחר מכן ניתן להשוות את הדירוג לזה של **רבינו בחיי**.

מ ד ר ש

זהו סיפור יפה, המציג עלילה שיש בה מתח אבל הסוף הוא טוב ויתרה מזו – הגיבורה זוכה בסוף הטוב **בזכות** ולא בחסד – בגלל מעשיה הטובים.

הסיפור מנסה להמחיש את משמעות הפסוק ממשלי י', 2: "לא יועילו אוֹצְרוֹת רָשָׁע וצְדָקָה תַצְלִיל מִמָּוֶת". שני חלקי הפסוק מציגים שתי אמירות מנוגדות: החלק הראשון מדבר על כך שכסף – ואפילו **כל הכסף** שבעולם אך מקורו ברשע, לא יציל את האדם בעת צרה. בחלק השני לעומת זאת ישנו כסף שמציל – זוהי צדקה הניתנת עוד **לפני הצרה**. אגב, כדאי לשים לב שבחלקו השני של הפסוק לא מדובר על סכום הכסף – משמע מבחינת הצדקה אין לסכום חשיבות.

הסיפור נפתח בידיעה מדאיגה שקיבל **רבי עקיבא** על מותה הצפוי של בתו ביום חתונתה, אולם הוא אינו יכול לשנותה, מן המדרש לא ניכר כי הוא מנסה לשמור עליה או להצילה – ונראה כי המדרש בנוי במכוון בצורה זו המציגה גישה **דטרמיניסטית** – של גורלו של האדם מוכתב וחתום. גישה זו ניצבת אל מול גישת היהדות כי אדם **יכול לשנות** את גורלו באמצעות מעשיו, ואכן בתו של רבי עקיבא עושה זאת – באמצעות **הצדקה**.

הערה: למרות שביהדות האסטרולוגיה מוצגת **כשלילית**, וישנה גם אמירה ידועה "אין מזל לישראל" בכל זאת הושפעו חכמים מהאסטרולוגיה **שווחה** בעמים סביבם.

נושאים לדיון:

- כדאי לבחון עם התלמידים את הסיטואציה המתוארת בסיפור, באיזה מעמד היתה ביתו של רבי עקיבא? (במרכז העניינים, זו המסיבה **שלה**) מה נדרש ממנה כדי לעשות את מה שעשתה? מה טמון בסמליות של יום חתונה? (התחלה חדשה, חיים חדשים).
- ניתן לדון בעקרונות הטמונים בצדקה – הנתינה לאחר וההתחשבות בו – לעומת העמדת עצמי במרכז העניינים.

ה ש י ר

השיר הנבחר "יחד" מדבר על כוחה של **האחדות**.

ניתן לדבר עם התלמידים על כוחה של האחדות והערבות ההדדית **בכיתה** ובקבוצה. ניתן להזמין אותם לספר על מקרים בהם **נוכחו** כי אכן ה"יחד" סייע להם בדבר שלא היו יכולים להתמודד עימו לבד (בקבוצה או בסיוע מספר חברים).

כמו כן ניתן להדגים את עיקרון **הערבות ההדדית** הבא לידי ביטוי במדינת ישראל בחוקים סוציאליים ובעזרה לנזקקים מתוך כספי המדינה – הנאספים מתשלומי המיסים של **כלל** האזרחים.

